

čene elite. Slednjega je simboliziral znameniti »diplomatski magazin«, kjer so se vodilni komunisti za smešno ceno oskrbovali s težko dostopnimi dobrinami, medtem ko je moralo ljudstvo nositi vsa bremena povojnih obnovitvenih gospodarskih naporov, da o kolektivizacijah in nacionalizacijah niti ne govorimo.

Ob tem je treba še upoštevati ambicijo Kardelja in drugih izvrševalcev »čistega Marxovega nauka«, da po razhodu s Stalinom dokažejo, kako so menda še boljši komunisti od svojih donedavnih sovjetskih vzornikov. Kot ugotavlja avtor, je hitra industrializacija »širokim slojem prebivalstva zagotovila stalen vzpon življenjskega standarda – vendar na račun izposojenega denarja«. Dokler so v Washingtonu videli v Jugoslaviji »ščit za obrambo Zahoda«, Sovjeti pa so se trudili vrniti »izgubljenega brata« je bila ta formula še izvedljiva, čeprav je s Titovim odhodom izgubila glavnega igralca. Če ne že prej, je postala nemogoča ob padcu berlinskega zidu. Gospodarski krizi sedemdesetih se je po Brozovi smrti v osemdesetih pridružila še politična, ki je s padcem berlinskega zidu doživela še dodaten pospešek. Dejstvo, da je bila komunistična Jugoslavija država, ki ji je uspelo preživeti komaj desetletje po smrti svojega ustanovnega očeta, seveda ne more biti zanemarljiv podatek v nobeni analizi njegovih življenjskih dosežkov.

Znameniti britanski zgodovinar Alan John Percivale Taylor je Broza nekoč označil za »poslednjega Habsburžana«. Res nam Broz s svojimi bleščečimi uniformami in lovskimi (pa tudi drugimi, lepšimi) trofejami sproža določene asociacije. V Opatiji, na primer, se lahko sprehajamo tako po Titovi ulici kot tudi sprehajališču Franca Jožefa. Bolj kot po Habsburžanih pa se je Broz pri vzpostavljanju dvornega ceremoniala oprl na Karadordeviče, kar kaže uradno državna prilastitev, v bistvu pa njegova osebna privatizacija posesti izgnane dinastije. S to razliko, da so bili slednji za njegov okus še premalo razkošni: tako je dal povečati posest okoli palače na Dedinju ali pa podaljšati in obnoviti Aleksandrov »plavi vlak«. Pred dvema letoma sem ob neki polemiki izrazil skrb, da ne bi kdo v novokomponirani jugonostalglični evforiji predlagal še ponovne uvedbe Titove štafete. Tudi to so namreč poznali že v Kraljevini Jugoslaviji: razlika je bila samo v tem, da je bila njena pot krajša, ker je bila pač vmes rapalska meja, namesto pionirjev pa so svojemu (čeprav mladoletnemu) »starešini« Petru II. peli hvalnice »sokoli«. Kot beremo v knjigi, pa je po sporu s Stalinom maršalov glamurozni stil življenja v sovjetskem propagandnem aparatu doživel celo primerjavo z nekim drugim (feld)maršalom – Hermannom Göringom.

Pirjevčeva knjiga je polna različnih anekdot, ki nas držijo prikovane ob knjigo vseh 712 strani. Hkrati pa jo odlikuje izjemen znanstveni aparat, ki temelji na gradivu iz najuglednejših arhivov na Češkem in Hrvaškem, v Italiji, Nemčiji, Ruski federaciji, Srbiji, Veliki Britaniji in ZDA. Posebna dragocenost je pritegnitev arhiva Vladimirja Dedijerja, ki je svoje raziskovalno življenje posvetil prav Brozu. To, kar loči Pirjevca od Dedijerja

in drugih biografov, pa je prav slog pripovedovanja, ki je v slovenskem prostoru zaradi svoje izredne dinamike ter bogate igre besed redek in je prej značilnost zgodovinarjev anglosaškega sveta, kjer je Broz že desetletja priljubljen predmet proučevanja. Slovenska politična biografika je tako dobila delo, ki je konkurenčno tudi v širšem mednarodnem prostoru.

Andrej Rahten

Ksenija Vidmar Horvat: ZEMLJEVIDI VMESNOSTI. ESEJI O EVROPSKI KULTURI IN IDENTITETI PO KONCU HLADNE VOJNE.

Ljubljana, Založba Sophia, 2009, 273 str.

Knjiga *Zemljevidi vmesnosti* avtorice dr. Ksenije Vidmar Horvat, sicer profesorice na Oddelku za sociologijo ljubljanske Filozofske fakultete, je zbirka kritičnih esejev o oblikovanju nove politike evropske kulturne identitete. Študije, ki jih vključuje knjiga, se te politike lotevajo prek najbolj aktualnih problemov, ki trenutno določajo politike in prakse oblikovanja evropskega modela državljanstva, pripadanja in demosa: meje, migracije, versko-civilizacijska dediščina, nacionalna pripadnost in kulturna identiteta Evrope. Temeljna ugotovitev je, da je zdajšnji model evropske identitete neustrezen, saj temelji na poskusu prenosa nacionalnega na nadnacionalno raven. Takšna »ponovitev« je nemogoča, saj so se družbeni, politični in kulturni konteksti spremenili do te mere, da nadnacionaliziranje evropske družbe ne more več slediti programu kulturnega homogeniziranja, ki je bil temelj nacionaliziranjem v 19. in 20. stoletju. Evropsko ljudstvo je danes razpršeno, razseljeno, heterogeno in pluralnih lojalnosti, kar zahteva drugačne premisleke tako o modelu evropskega državljanstva kot politiki določanja kulturne identitete Evrope danes in jutri.

Kot razgrinja že naslov knjige, se avtorica tega modela loti s pomočjo koncepta vmesnosti. Vmesnost je konceptualna dediščina postkolonialnih študijev, ki z njo poskušajo opredeliti novo stanje družbenega pripadanja posameznika in skupin. Vmesnost pomeni, kot zapiše Vidmar Horvat, »stanje stalne nestalnosti«, ki je demokratična alternativa »zamišljanja Evrope, njenih mnogoterih meja in skupnih lojalnosti« (str. XV). Posebnost omenjenega dela je, da postkolonialni teoretski okvir križa s postsocialističnim družbenopolitičnim kontekstom, pri čemer avtorica opozori, da smo priča sorodni izkušnji postimperialne politike, ki po eni strani pomeni emancipacijo družbe, po drugi strani pa tudi novi val nasilja – predvsem nad manjšinami, drugačnimi in »drugimi«.

Teoretsko se delo Ksenije Vidmar Horvat opira na bogato literaturo s področja nacionalizma, kulturnih študijev, multikulturalizma, feminizma in kozmopo-

litstva. Prvo poglavje tako bralca uvede v polemiko s klasično avtoriteto na področju študijev nacionalizma Anthonyjem Smithom. Avtorica Smitha »prebere« skozi lečo oblikovanja slovenske nacionalne identitete, da bi pokazala, kako je njegov model analitsko retrogradna afirmacija in hegemonizacija zgolj enega od mnogoterih procesov oblikovanja kolektivne identitete: čeprav se ta – osnovan na etniciziranju in kulturnem homogeniziranju družbe – zgodovinsko retrospektivno izkaže za zmagovitega, saj ga ob tem podpirajo močan šolski aparat in drugi ideološki aparati države, pa to ne pomeni, da ne moremo izslediti še drugih poti, po katerih so si posamezniki in posameznice tudi že v preteklosti zamišljali svojo nacionalno identiteto. V poglavju, ki sledi, avtorica argumentacijo ponazori s pomočjo dveh zgledov, študij primera svoje babice in avto-analize Nele Malečkar *Dalmatinske neveste*.

Poglavje »Tehnologije evropejstva« se nato preusmeri k analizi izdelovanja evropske kolektivne identitete. S pomočjo kritične diskurzivne analize Eurobarometrov, ki »merijo« evropsko kulturno in identitetno pripadnost, Vidmar Horvat pokaže, kako imamo na delu postopke interpeliranja, ki jih ideološko uokvirja preselekcioni in prefiltriran pogled na evropsko zgodovino. Ta pogled je imperialno evropocentričen, elitističen in vzvišen glede na druge, potlačene dediščine, npr. prispevke imi-

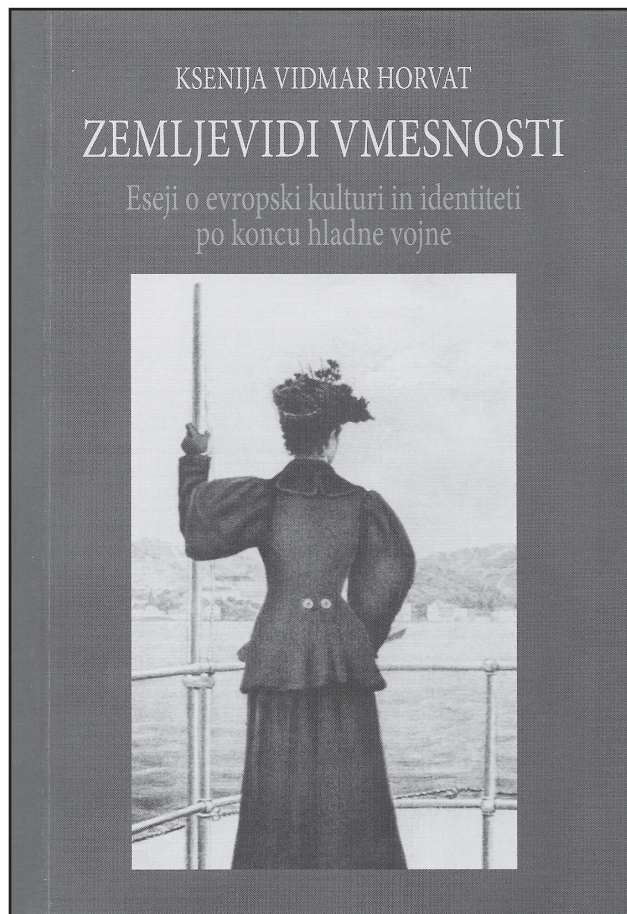
grantov, drugih kultur in civilizacij itn., pa tudi glede na dediščine Vzhodne Evrope. V tem pogledu tehnologija evropejstva, ki jo avtorica konceptualizira v foucaultovskem smislu, pomeni zares sistem vpoklica v subjekt, za čigar kulturno podobo se je že vnaprej odločila elita EU – tudi s pomočjo načina meritev in metodološkega aparata Eurobarometra.

Sledijo študije konkretnih zgledov oblikovanja evropske identitete, ki pa jih avtorica ne išče na mestu uradnih politik, temveč predvsem v polju javnega in popularnega. Tako se najprej, s pomočjo analize spomina, loti vprašanja potrošništva kot mesta, kjer se v kontekstih oblikovanja novega skupnega trga »konzumira« tudi evropska identiteta. Pri analizi se opre na vznik javnega diskurza o dveh Evropah v Sloveniji, ki invocira spomin na delitev v času hladne vojne in ideološko ponovitev dveh kulturnih podob Evrope – bolj in manj napredne, svobodne in zaostale. S pomočjo analize uporov v francoskih predmestjih avtorica nato pokaže, kako so pri tej delitvi na delu postopki avtokoloniziranja pa tudi postkolonialnega nasilja, ki ga tako v Sloveniji kot v EU projiciramo na podobo priseljence – kot grožnje in civilizacijskega tujka, ki slabi identitetno jedro Evropejca. Razprava ob vstopu Slovenije v schengenski režim temo marginaliziranja in podrejanja obelodani še s pomočjo teorije meje in spomina.

V zadnjih dveh poglavjih se avtorica loti vprašanja alternativnega spomina in možnosti za drugačno politiko evropejstva. V poglavju o Sisi in ženskem nomadizmu v času habsburškega imperija avtorica z inovativnim branjem podobe avstrijske cesarice ponudi izjemno priložnost za zgodovinsko rememoriziranje načinov pripadanja v dobi, ki jo opredeljujejo raznotere družbene, spolne in narodne napetosti. Razprava se opre na poročanje dveh slovenskih časnikov ob smrti Elizabete in tako, s pomočjo analize žalnega diskurza, Vidmar Horvat pokaže na modele identifikacije, ki spodnašajo hegemonie zgodovinske diskurze o ekskluzivni narodnostni lojalnosti.

V sklepu avtorica na podlagi predstavljenih študij opravi kritično soočenje s teorijo multikulturalizma. Pokaže na pasti multikulturalistične konceptualizacije kulture in identitete ter namesto na diskurz sobivanja kulturnih identitet stavi na kozmopolitski model. Tega predstavi s pomočjo pojma transversale, ki pomeni oblikovanje začasnih solidarnosti in lojalnosti glede na skupne teme političnega angažmaja, ter s pomočjo reformuliranja feminističnega spomina, ki v ozir vzame tako elitne kot vsakdanje pripovedi žensk različnih pripadnosti in zgodovinskih bivanj.

Delo *Zemljevidi vmesnosti* Ksenije Vidmar Horvat je kompleksno sociološko delo z bogatim teoretskim aparatom, ki bo zanimivo za različne strokovne javnosti in širše bralstvo. Ponuja drugačen pogled na Evropo, kot smo ga vajeni iz vsakdanjega političnega žargona, pa tudi drugačno vizijo, kot se nam običajno ponuja v kritikah evropskega projekta. Ali, kot je v svoji recenziji



zapisal Bojan Baskar, »knjiga je po svojem pristopu in predmetu zelo relevantna, vrh tega pa tudi izrazito inovativna v okolju, v katerem izrazito dominira esejistični in negativen (oziroma kritikastrski) diskurz o Evropi, ki ga kronično karakterizira odsotnost zanimanja za vprašanje, kaj združena Evropa sploh je in kako se obliku-

je.« V tem pogledu je knjiga kritična družbena analiza današnje skupne nad-domovine, pa tudi humanistični pripomoček za državljansko imaginacijo, ki presega in zaobhaja vsiljene predstave o tem, kdo smo »mi, Evropejci«.

Avgust Lešnik